

קריאת שם רשע

(1) משלי פרק י פסוק ז

זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב:

The memory of the righteous shall be for a blessing; but the name of the wicked shall rot.

(2) רש"י משלי פרק י פסוק ז

זכר צדיק לברכה - המזכיר צדיק מברכו:

ושם רשעים ירקב - רקבון עולה בשמם שאין אדם חפץ להזכיר שמו והוא משתכח מאליו:

(3) תלמוד בבלי מסכת יומא דף לח עמוד ב

מאי ושם רשעים ירקב? אמר רבי אלעזר: רקיבות תעלה בשמותן, דלא מסקינן בשמייהו.

What is the meaning of "But the name of the wicked shall rot"? R. Eleazar said: Rottenness enters their names, none name their children after them.

(4) במדבר פרק יג

(ד) ואלה שמותם למטה ראובן שמוע בן זכור:

(ה) למטה שמעון שפט בן חורי:

(5) דברי הימים א פרק ג פסוק כב

ובני שכניה שמעיה ובני שמעיה חטוש ויגאל ובריה ונעריה ושפט ששה:

(6) תלמוד בבלי מסכת עירובין דף נג עמוד א

אמר רבי: כשהיינו לומדין תורה אצל רבי אלעזר בן שמוע היינו יושבין ששה ששה באמה.

(7) תלמוד בבלי מסכת כתובות דף קד עמוד ב

/מתני'. שני דייני גזירות היו בירושלים: אדמון וחנן בן אבישלום

(8) תוספות מסכת כתובות דף קד עמוד ב

שני דייני גזירות היו בירושלים אדמון וחנן בן אבישלום - הכי גורס ר"ת דהא לר"מ דאמר בפ' חלק (סנהדרין דף קג:) דאבשלום אין לו חלק לעולם הבא היכי מסקינן בשמיהא הא אמרינן ביומא בפ' הממונה (דף לח:): ושם רשעים ירקב דלא מסקינן בשמייהו ואבישלום שם אדם כדכתיב (אביה בן אבישלום)

(9) פני יהושע מסכת כתובות דף קד עמוד ב

תוספות ד"ה שני דייני כו' וחנן בן אבישלום הכי גורס ר"ת דהא לרבי כו' דאבשלום אין לו חלק לעולם הבא עכ"ל. וקשיא לי דאכתי קשה מהא דתנינן בפ' חלק [סנהדרין ק"ח ע"א] דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא וא"כ כ"ש דמרגלים אין להם חלק לעולם הבא מהאי קרא גופא וכדפשיטא נמי מסברא וא"כ היאך מסקינן בשמייהו דהא שמוע בן זכור היה מהמרגלים ואשכחן ר"א בן שמוע ושפט בן חורי נמי אשכחן טובא בדברי הימים ששם שפט והרבה כיוצא באלו ואפשר כיון דאמרינן דמרגלים ע"ש מעשיהם נקראו א"כ אין זה עיקר השם שלהן וק"ל מיהו

לולי דברי התוספות היה נראה לי דלא שייך לומר דלא מסקינן בשמייהו אלא בשם דואג וכיוצא בו שהשם גופא מורה על זה שהיה רשע כדדרשינן [שם ק"ו ע"ב] דכתיב דואג וקרינן דויג שהיה הקב"ה דואג שמא יצא לתרבות רעה וא"כ שייך לומר דלא מסקינן בשמייהו. ועוד דמסתמא לא נמצא שום אדם צדיק שהיה לו שם כיוצא בזה משא"כ באבשלום וכיוצא בו דאפשר שקודם לזה כמה צדיקים נקראו בשם זה ואבשלום גופא נראה שהיה צדיק קודם שמרד באביו ולכאורה מילתא דמסתבר הוא דבשם הרגיל ומצוי לצדיקים ולרשעים לא שייך לומר דלא מסקינן בשמייהו . . . כן נראה לי לולי שר"ת לא כתב כן:

10) תלמוד בבלי מסכת סוטה דף יא עמוד ב

(דברי הימים א' ב') וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה ואת יריעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון - בן חצרון? (במדבר יג) בן יפנה הוא! בן שפנה מעצת מרגלים.

11) במדבר רבה (וילנא) פרשה טז י

אלה שמות האנשים מה היו שמותן סתור בן מיכאל נחבי בן ופסי גאואל בן מכי . . . כתיב בהן סתור שסתרו מן העולם.

12) תרגום יונתן על בראשית פרק מו פסוק י

ובנוי דשמעון ימואל וימין ואוהד ויכין וצוחר ושאלו הוא זמרי דעבד עובדא דכנענאי בשטים:

13) שו"ת יהודה יעלה חלק א - או"ח סימן קצט

וע"ד המאמר שהבאת שאול ע"י שמלכותו היתה שאולה בידו לכן נקרא שאול ופירושו עפ"י התוס' ר"פ ב' דיינין שאין קוראין בשם רשע ומצינו בתורה ושאלו בן הכנענית ופירש"י זה זמרי שעשה מעשה כנענית והיינו דקשיל אדך קראו לשאלו בשם חוטא כזמרי. עכ"ד.

נ"ל פשיטא שאם יש גם צדיק באותו שם ודאי שפיר מסקינן בשמי' ולא איכפת לן במה שגם יש רשע בשם זה. והנה שם שאול שם מצינו עוד בתורה בס"פ וישלח שאול מרחובות הנהר ואותן מלכי קדם שזכו והצליחו למלוכה לפני התורה היו וקיימו ז' מצות ב"נ מחסידי או"ה היו דומי' דמלך שאחריו שם בעל חנן כו' ופי' הרמב"ן שהי' שמו חנן לבד והרי חנן ודאי מסקי' בשמיה בתו' ר"פ ב' דייני כו' וכמה תנאים וגם בכתובים הרבה צדיקים בשם חנן וכבר כתבתי בארוכה בזה בתשוב' א' ומה"ט שפיר קראו למלך ראשון שבישראל ג"כ שאול כנ"ל ועוד נ"ל הא דלא מסקי' בשם רשע נפ"ל מקרא ושם רשעים ירקב היינו מן אז ואילך שאמר שלמה כן במשלי ברוה"ק אבל בדורות שקדמו לו י"ל לא קפדו. ושאלו המלך היה קודם זה קרא דשלמה ולפ"ז ניחא נמי אפ"ל את"ל דשאלו מלך אדום בס"פ וישלח ל"ה צדיק שומר ז' מצות ב"נ שפיר אסקינן בשמי'.

14) אור החיים על במדבר פרק כו פסוק יג

לשאלו משפחת וגו' רבותינו ז"ל אמרו (סנהדרין פב:) וז"ל אמר ר' יוחנן חמשה שמות נקראו לו זמרי וגו' שאול בן הכנענית וגו', וקשה לדברי המדרש ששאלו האמור כאן הוא זמרי למה מיחס ה' שמו על משפחתו המתכנית עליו, והלא אמרו ז"ל (יומא לה:) בפסוק ושם רשעים ירקב (משלי יז) דלא מסקינן בשמייהו עד כאן, ואינו צריך לומר להחתימו בשמו יתברך: ולפי אחד מהדרכים שפירשנו (לעיל כה יד) בפסוק אשר הוכה את המדינית, שלא הוכה אלא בהיותו עמה, ולא אחר כך, הוא מה שהצדיק ה' במאמרו כאן שהחתים שמו עליו, וכן משמע גם כן מדבריהם ז"ל שאמרו (סנהדרין פב:) וז"ל שאול על שהשאל עצמו לדבר עבירה, וידוע הוא דין השאלה שחוזרת בעינה:

15) שו"ת חתם סופר חלק ד (אה"ע ב) סימן כב ד"ה וכל זה

קריאת שם רשע

לא נזהרו לקרוא בשם שאול מרחובות הנהר ממלכי אדום אשר מלכו לפני מלך לבני ישראל ושאול בן הכנענית עיי' מס' סנהדרין פ"ב ע"ב ועיי' מ"ש טיב גיטין בשם שאול שרגילין לקרותו שואל ואין ספק שהוא מטעם הנ"ל וחנה קראה בנה שמואל כי מה' שאלתיו ולא קראתו שאול מלשון שאלתיו והפסיק' התיבה במ"ס אין ספק אצלי כי היתה נזהרת בזה מטעם הנ"ל וקיש אבי שאול לא נזהר וחזי מה עלתה בי'

16) ספר שם הגדולים - חלק גדולים - מערכת א אות לד

ודע שהרב המבי"ט בח"א סי' רע"ו כתב דאין ראוי להעלות שום שם אדם או נח או שם ועבר שאין להעלות שם אלא מאברהם ואילך, והנקרא בשם יפת וכיוצא בו מאשר קדמו לאברהם אינו בכלל (בשם) מי שעמלו בתורה ועושה נחת רוח ליוצרו. ושם כתב לה"ר אליעזר דאין שמו על שם אליעזר עבד אברהם שהוא ארור ולא מסקינן בשמייהו, אלא שמו הטוב על שם אליעזר בן משה רבינו ע"ה עכ"ד. ומ"ש דהוא על שם אליעזר בן משה רבינו ע"ה כלומר ואף ע"ג דבשם עצמו נקרא מי שהוא ארור אין לחוש כיון דאיכא צדיק שנקרא בשם זה. וכ"כ התוס' פ"ק דשבת דף י"ב ע"ב משם ר"י דאטו אם אחד רשע ושמו אברהם לא נקרא בשם זה אחר ע"ש. אך מצאה החקירה מקום לנוח על משה רבינו ע"ה איך קראו אליעזר כיון דאליעזר הי' ארור, דאף ע"ג דהוא לא כיון שיהי' על שם אליעזר עבד אברהם וטעמו ונימוקו עמו כי אלהי אבי בעזרי, מ"מ מאי דאמרין דלא מסקי בשמייהו היינו הגם שאינו קורא על שמם וגם יש לו טעם בשם:

והיה אפשר לומר דהיכא דהשם עצמו הוא טוב נאה ויאה לא משגחינן אם אדם רשע נקרא בשם זה, והכא דשם אליעזר הוא טוב מאד ופתרונו דהמקום הי' בעזרו לכן משה רבינו קרא אליעזר. והרב המבי"ט לא הוצרך לזה בנדונו ויפה אמר שנקרא על שם בנו של משה רבינו ע"ה, אבל למשה רבינו ע"ה עצמו אפשר לומר כאשר אמרנו דהשם עצמו הוא טוב:

וכזה ראיתי בשו"ת בשמים ראש חדשות מעתה ומיחסים אותם להרא"ש ושאר גדולים שכתב בס' ק"ץ וז"ל, ובעיקר השאלה כיצד קורין ישמעאל אין אנו צריכים לדברי המדרש שישמעאל עשה תשובה דכל ששמותיהם נאים ומעשיהם כעורים השם ניתן מעצמו לקרות, אבל בשם כעור או שאין לו הוראה נעימה מתוך שנתלבש בה רשע סימנא מילתא היא עכ"ל. . .

ואחרי כותבי יצאו עוררין על ספר זה כמ"ש לקמן במערכת ב"ת ע"ש. ומתוך הדברים אפשר לומר דלא נאמר לא מסקינן בשמייהו אלא כשהוא רשע אבל הכא אליעזר הי' צדיק, ואמרו פ"ג דיומא [כא, ב] אליעזר זקן ויושב בישיבה הי', ואפי' תימא שהי' ארור מן הגזע שלו והוא לבר מגופיה כלומר שהוא עצמו הי' צדיק וחכם ודאי מסקינן בשמיהו, וקשה על הרב המבי"ט איך החליט דלא מסקינן בשמיהו אם לא שבן משה רבינו ע"ה נקרא כן. וכ"ש דאמרו רז"ל שיצא מכלל ארור ויש אומרים שנכנס בחיים לג"ע כידוע מרז"ל:

ועוד אפשר אף לסברת הרב המבי"ט דלא מסקינן, דאמרו רז"ל [במ"ר יט, ד] כשעלה משה למרום מצאו להקב"ה שהיה אומר אליעזר בני אומר עגלה בת שנתה וכו' ואמר יהי רצון דיצא זה מחלצי הה"ד ושם האחד המיוחד אליעזר, וא"כ שאני הכא דמשמיהו מיהב יהבו לי' כמעט שם אליעזר, וכיוצא כתבו תוספות ישנים ביומא והריטב"א שם משם התוס' דשאני ישמעאל דה' קראו כן עיי"ש ואין כאן מקום להאריך:

<https://www.fxp.co.il/showthread.php?t=15460115> (17)

ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו (כה, ט) -בילדותו של רבי יהונתן אייבשיץ, הוא נודע כפיקח גדול, ורצה רב אחד להעמידו במבחן. היה בידו סידור תפילה, עילעל בסידור ונפתח בברייתא דרבי ישמעאל על "שלוש עשרה מדות שהתורה נדרשת בהן". שאל הרב את הנער, האם יש לך מה לחדש בברייתא זו? הרהר הנער רגעים אחדים, וענה כך: יש על ברייתא זו ג' שאלות- א) ראשית, איך קראו לאדם מישראל בשם "ישמעאל", הרי אסור לקרוא בשם רשע, כמבואר ביומא דף לח, על פי הפסוק "שם רשעים ירקב". ב) שנית, כיצד בכלל ניתן לעשות הבחנה בין המידות "פרט וכלל" לבין "כלל ופרט", ו"כלל ופרט וכלל"? הרי ידוע ש"אין מוקדם ומאוחר בתורה", ואם כן אין משמעות לסדר שבו מובאים דברים בתורה! ג) שלישית, מדוע נאמר "רבי ישמעאל אומר", כאילו יש מישהו שחולק עליו ואינו מסכים עמו? צריך היה להיות כתוב" אמר רבי ישמעאל" (שהרי כך מקובל בדרך כלל בלשון הש"ס, שכאשר ישנה מחלוקת, כתוב "רבי פלוני אומר", וכשמובאת דעה שלא במסגרת מחלוקת, הלשון היא "אמר רבי פלוני").

אלא, אמר הילד, לצורך יישוב הקושיות יש להקדים את דברי רש"י על הפסוק "ויקברו אותו יצחק וישמעאל בניו", בפרשתנו. כידוע, רש"י מדייק, מדוע יצחק קודם בישמעאל, הרי ישמעאל הוא הבכור? אלא, שעשה ישמעאל תשובה והקדים את יצחק לפניו, עד כאן רש"י. ולכאורה קשה על כך, הרי "אין מוקדם ומאוחר בתורה", ואין משמעות לסדר? על כרחך צריך לומר (כדי להסביר את רש"י), שהכלל "אין מוקדם ומאוחר בתורה" נאמר רק לגבי היחס בין שני עניינים שונים בתורה (שם עניין אחד נאמר לפני חבירו, אין משמעות לסדר), אך כאשר מדובר בסדר הפנימי שבאותו עניין, אזי יש משמעות לסדר.

וכעת מיושבות כל הקושיות: מה ששאלנו, כיצד זה שקראו לתנא "ישמעאל", התשובה לכך היא שישמעאל עשה תשובה, כאמור לעיל ברש"י. ומה ששאלנו כיצד ניתן לדרוש "כלל ופרט" וכו' כשאין משמעות לסדר - התשובה היא שיש משמעות לסדר, שהרי כאמור, הכלל "אין מוקדם ומאוחר וכו'" הוא דווקא כאשר מדובר בשני עניינים שונים.

ומה ששאלנו מדוע הלשון היא "רבי ישמעאל אומר", התשובה לכך היא (וכאן עיקר החידוד) שאת המילים "רבי ישמעאל אומר בשלוש עשרה מידות התורה נדרשת", יש לקרוא לפי הפיסוק הבא: "רבי ישמעאל" - דהיינו, עצם העובדה שקראו לתנא זה רבי ישמעאל (בהסתמך על כך שישמעאל חזר בתשובה), הרי זה "אומר" - עובדה זו אומרת, מלמדת, כי "בשלוש עשרה מידות התורה נדרשת" - שניתן לדרוש את התורה בשלוש עשרה מידות, ובכלל זה "פרט וכלל" וכו'. שהרי מזה שקראו לו ישמעאל, סימן שישמעאל עשה תשובה, וכל עניין התשובה נדרש מהקדמת יצחק לישמעאל, ואם כן מוכח שכשעסקין בעניין אחד יש משמעות לסדר, ואם כך ניתן לדרוש כלל ופרט וכלל כי יש משמעות לסדר, ולכן אפשר לדרוש את התורה ב"ג מידות...

18) שו"ת עשה לך רב חלק ט סימן טו

לקרוא בשם רשעים
הנני מאשר קבלת מכתבך שאמנם הגיעני במועדו, אך טרדות צבור והחגים מנעו ממני מלהשיבך, ואף עתה אעשה זאת בקיצור. שאלת אודות זה שקראת לבנך בשם עמרי - בנימין וכו' והעירו לך שאין לקרוא בשם רשעים, ועמרי מלך רשע היה וכו'. וכבר כתבתי בקיצור בנושא זה ב"עשה לך רב" חלק שביעי עמוד רכ"ה. . . ולכן, היות ועמרי מלך רשע היה, ועליו נאמר שהרע מכל אשר לפניו (מלכים א' טז - כה). . . לכן ראוי שלא להמשיך לקרוא בשם זה, ודי לו בשם בנימין, כשם אחד מאבות שבטי ישראל, והיה בין חכמי ישראל מי שנקרא בנימין הצדיק (בבא בתרא י"א), ותזכו לראותו צדיק וישר לשם ולתפארת.

19) דרך שיחה - מקבץ תשובות אמרות והנהגות לפי סדר פרשיות התורה שנאמרו ע"י מרן הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א, ד' ל"ב

"אם ליתן שם מתן" בקשתי מהרב ברכה עבור בחור בשם מתן ומיד הגיב זה שם של רשע ואמר לשון הפסוק במלכים ב' י"א ו"ח ואת מתן הכהן הבעל הרגו לפני המזבחות והוסיף שצריך לשנות השם ממתן לנתן. שאלה - אצל הנ"ל ניתן השם לאחר שאביו נחלה ואז אשתו נפקדה והרגישו שניתן להם מתנה מן השמים וע"ש זה ניתן השם אם גם בכה"ג לשנות השם ממתן לנתן. תשובה - מתן הוא שם של רשע וצריך לשנותו